27/05/2020

Ο Άγιος νεομάρτυς Αλέξανδρος ο Θεσσαλονικεύς και δερβίσης (μέρος 2ο)

/ Πνευματικά Αποσπάσματα

Διαβάστε τη συνέχεια του κειμένου για τον βίο του Αγίου νεομάρτυρα Αλέξανδρου του Θεσσαλονικέα, το α' μέρος του οποίου βρίσκεται εδώ

«Μετά την πατρίδα του τη Θεσσαλονίκη, ο Αλέξανδρος ο Δερβίσης για άλλα οκτώ χρόνια περιδιάβαινε «εις άλλους και άλλους τόπους» μέχρι που το 1794, τη χρονιά δηλαδή που μαρτύρησε, έφθασε και στη Χίο.

Και στο νησί αυτό συνέχισε ως μουσουλμάνος μοναχός να επιτιμά τους Τούρκους για τη βάναυση συμπεριφορά τους απέναντι στους Ρωμιούς ραγιάδες, σε τέτοιο σημείο που να τρομάζουν οι Έλληνες και να απομακρύνονται από αυτόν. Φαίνεται πως πλέον ο ζήλος του δεν μπορούσε να κρυφτεί, ενώ την ίδια χρονιά από τη Χίο πέρασε στη Σμύρνη, στην πόλη όπου εξώμοσε.

Στην Αθήνα ο Ξεπεσμένος Δερβίσης έχει ως μόνη του παρηγοριά τον ήχο από το νάι, το γλυκύ, το πράον, στο οποίο φυσά τους ανατολίτικους καημούς του για να ζεσταθεί στο βάθος της σήραγγας όπου βρήκε καταφύγιο. Ο Παπαδιαμάντης όμως, άριστος γνώστης του χώρου, του κόσμου και του πολιτισμού στον οποίο κατοικεί και μετέχει, δεν εξεγείρεται για την "αισθητική προσβολή" που προξενεί ο ανατολίτικος ήχος και μάλιστα στην καρδιά της κλασικής αρχαιότητας. Γράφει λοιπόν: «Τα βαρέα τείχη και οι ογκώδεις κίονες του Θησείου, η στέγη η μεγαλοβριθής, δεν εξεπλάγησαν προς την φωνήν, προς το μέλος εκείνο. Την ενθυμούντο, την ανεγνώριζον. Και άλλοτε την είχον ακούσει. Και εις τους χρόνους

της δουλείας και εις τους χρόνους της ακμής. Η μουσική εκείνη δεν ήτο τόσο βάρβαρος, όσον υποτίθεται ότι είναι τα ασιατικά φύλα. Είχε στενήν συγγένειαν με τα αρχαίας αρμονίας, τας φρυγιστί και λυδιστί».

Έτσι, ο στιβαρός διανοητής Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης αλλά και ικανός καθοδηγητής (ως γνωστόν «όταν οδηγείς ανθρώπους πρέπει να ξέρεις και πού τους πας») κάνει ένα έμμεσο πλην σαφές σχόλιο στους εκσυγχρονιστές της εποχής που ήθελαν άμεση επιστροφή στο αρχαίον κλέος, χωρίς τη βυζαντινή και μεταβυζαντινή περίοδο και μάλιστα μέσω δυτικής Ευρώπης. Δεν πρέπει να ξεχνάμε πως "Ο Ξεπεσμένος Δερβίσης" δημοσιεύτηκε τον Ιανουάριο του 1896, χρονιά κατά την οποία τελέστηκαν στην Αθήνα οι πρώτοι Ολυμπιακοί αγώνες...

Αλλά ας αφήσουμε τους όποιους περισπασμούς σε αγώνες -αθλητικούς, απόψεων και ιδεών-, αφού ***ο Αλέξανδρος ο Δερβίσης έχει φθάσει πλέον στη Σμύρνη και πλέον βούλεται "να τελειώση το προ πολλών σκοπούμενον". Περνώντας από την Χίον εις την Σμύρνην ο εν τω Δερβίση ούτος Αλέξανδρος, ήκουσεν έσωθέν του την χάριν του Θεού, όπου ελάλει μυστικά εις την αγαθήν του καρδίαν, πως ήδη έφθασε η ώρα διά να παρρησιασθή». Αλλά δεν φτάνει η προσωπική προαίρεση για να μαρτυρήσει κάποιος. ΓιΌ αυτό και την περίοδο της τουρκοκρατίας οι ιερείς απέτρεπαν τους πιστούς, ακόμη και τους εξισλαμισθέντες, να προσέρχονται επιδεικτικά στους μουλάδες και κατήδες για να ομολογήσουν και να επαναβεβαιώσουν τη χριστιανική τους πίστη****...*

Ενώ ο Αλέξανδρος ο Δερβίσης σπεύδει στον μουλά για να ομολογήσει την πίστη του, γυρνάμε στον Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη για να δούμε πώς περνά στην Αθήνα ο δικός του δερβίσης: "Έφυγαν αι βαθείαι ώραι, και νυξ ήτο ακόμη, πεπρωμένη νυξ. Ακόμη ήπλωνεν αύτη τα σκότη της, και ο σαλεπτσής έκρωζε διά να πωλήσει το εμπόρευμά του, και οι πετεινοί εζάρωναν εις τον ορνιθώνα. Το μικρόν παράθυρον έτριζε, και ο σαλεπτσής εξηκολούθει τουρκιστί τον διάλογόν του με τον Δερβίση, τον άστεγον, τον υπερόριον. Προ ώρας ήδη είχε σιγήσει το άσμα το μυστηριώδες και μελιχρόν, το νάι είχε πέσει από την χείρα. Ο ουρανός, συννεφώδης, είχεν αρχίσει να βρέχει, έβρεξεν επΌ ολίγα λεπτά, είτα έπαυσεν. Ο κλήτωρ είχε γίνει άφαντος. Αιμωδιασμένος, βρεγμένος, κρυωμένος, ο Δερβίσης ανέβη εις τον επάνω κόσμον".

Αντιθέτως ***ο ωραίος την όψη, την ψυχή και το φρόνημα Θεσσαλονικιός Δερβίσης ετοιμάζεται για τον κάτω κόσμο.***

*«**Λοιπόν ημέρα Τρίτη της εβδομάδος, δηλαδή τη προ της Αγίας Πεντηκοστής… επήγεν εις τον κριτήν, ήτοι τον Μουλά της πόλεως, και με όλην την ευτολμίαν παρρησιασθείς ενώπιόν του εφανέρωσε τον εαυτόν του, τις ήτον πρώτα, τι έγινεν ύστερον και ότι μεταμεληθείς επανέρχεται εις την πρώτην κατάστασιν· ήγουν είπε με φωνή μεγάλην και λαμπράν, ότι ω δικαστά, εγώ ήμουν Χριστιανός και από αφροσύνην μου, αρνήθηκα την πίστιν μου και έγινα Τούρκος· ύστερον εκαταλάβα, πως η πρώτη μου πίστις ήτο φως και το έχασα… όθεν ήλθον σήμερον έμπροσθέν σας να ομολογήσω, πως έσφαλλα, όπου αρνήθηκα το φως και εδέχθηκα το σκότος… Και ταύτα λέγοντας, επέταξεν έμπροσθεν εις τον Μουλάν το δερβισάδικον της κεφαλής σκέπασμα, και να λέγει και το σημάδι της θρησκείας σας…**».*

Όπως καταλαβαίνετε, αυτό ήταν ένας κεραυνός εν αιθρία τόσο για τον μουλά όσο και για τους παρευρισκομένους εκεί για άλλους υποθέσεις ομοθρήσκους του. Ο συγγραφέας του μαρτυρολογίου γράφει πως «έμειναν χάσκοντες, ως εκστατικοί, βλέποντες ένα δερβίσην έτζη έξαφνα από το ένα μέρος, να κηρύττη τον εαυτό διά Χριστιανόν και από το άλλο να ατιμάζη έτζη ανυποστόλως τον μωαμετισμόν, να ελέγχη την ματαιότητάν τους...». Οπότε αυτοί τον χαρακτήρισαν μεθυσμένο και πως εβγήκε από τας φρένας του. «Εσύ δερβίσης άνθρωπος» του είπε ο μουλάς, «και να λέγης τοιαύτα λόγια, και να καταισχύνης την πίστιν σου και την υπόληψίν σου;». Και βεβαίως ο Αλέξανδρος δεν έχασε το θάρρος λέγοντάς του: «ότι αληθινά, έξω ήμουν από τας φρένας μου και τώρα ήλθα εις τον εαυτόν μου» και άλλα πολλά. Μετά τη νέα καταισχύνη (κατά τα σκοίνια όπως θα έλεγε κάποιος άλλος παπαδιαμαντικός ήρωας), «ο κριτής μετρώντας τον ως μεθυσμένον, επρόσταξεν να τον βάλουν εις την φυλακήν, έως να του ο σκοτασμός της μέθης και έλθη εις τας φρένας του».

Την επόμενη μέρα λοιπόν από την ομολογία και τη φυλάκιση του ωραίου την όψη και την ψυχή Αλέξανδρου, του πρώην πλέον δερβίση, ο μουλάς διέταξε να τον φέρουν μπροστά του για να τον εξετάσει εκ νέου.
*Σύμφωνα λοιπόν με το μαρτυρολόγιο: «**Ο δε μάρτυς στομωθείς τρόπον τινά περισσότερον από την προτέραν φυλακήν, ωμολόγησεν ενώπιον πάντων τον Ιησούν Χριστόν Θεόν αληθινόν…**». Και τότε άρχισαν οι κολακείες και η προσπάθεια εξαγοράς της συνείδησής του, για να γλιτώσει τον θάνατον προσφέροντάς του "άσπρα και ρούχα" και "ό,τι άλλο αγαπά και ορέγεται". Αυτό όμως δεν ήταν μέσα στις προθέσεις του. **Σύμφωνα με τη γραφή, ο Αλέξανδρος «πρέπει να είχε και κάποιον πνευματικό πατέρα, με του οποίου την γνώμην ήλθεν εις τούτο το στάδιον»**. Πρέπει να ξέρουμε πως οι ιερείς της εποχής για ποικίλους λόγους απέτρεπαν τους πιστούς από τέτοιες θεαματικές ομολογίες. Ο Αλέξανδρος όμως ήταν σίγουρος για αυτό που έκανε: «Μου*

προβάλλετε θάνατο; Εγώ δια τούτο μάλιστα ήλθα, διά να αποθάνω διά την αγάπην του γλυκυτάτου μου Ιησού» απάντησε σε όλους αυτούς που μαζεύτηκαν για να δουν τι συνέβαινε με τον δερβίση «που επαρρησιάσθη εις τον Μουλάν διά Χριστιανός και μεγάλον όνειδος και καταισχύνην κάνει εις το μετ μωαμέτ». Μετά πάλιν από δύο εικοσιτετράωρα, ημέρα Παρασκευή, «οι αγάδες και οι μεγαλωσάνοι του τόπου» μαζί με πλήθος λαού συνέδραμον εις την έδρα του μουλά για να μάθουν «αν ήλθεν εις τας φρένας του» ο δερβίσης. «Και είπα και λέγω πολλάκις, ότι Χριστιανός εγεννήθηκα, Χριστιανός θέλω να αποθάνω, δεν αλλάζω με το φως το σκότος...», απάντησε ο Αλέξανδρος.

Οπότε «κοινή γνώμη όλοι τους απεφάσισαν, ότι να αποθάνη ο υβριστής του μωαμετισμού». Και τότε, αφού τον έδεσαν, τον οδήγησαν στον τόπο της καταδίκης χωρίς να παύσουν οι αγάδες καθ' όλη τη διαδρομή να τον συμβουλεύουν για "να τον ελκύσουν εις την γνώμη τους". Και τότε συγκεντρώθηκαν και τα υπόλοιπα γένη και φυλές που κατοικούσαν στη Σμύρνη, «Ρωμαίοι, Φράγκοι, Αρμένιοι».

Και εκεί, αφού ο δήμιος έστησε ανάμεσά τους τον Αλέξανδρον, ευθύς «τραβά έμπροσθεν εις τους οφθαλμούς του το σπαθί, τάχα για να τον φοβίση, αλλά ο Μάρτυς εφαίνετο ακατάπληκτος». Νέα δοκιμασία περίμενε ωστόσο τον ευειδή την όψιν Αλέξανδρον. Ο μουλάς ζήτησε από τον δήμιο να αναβάλει για λίγο την αποτομή, για να προλάβει και ο γιος του το όλο θέαμα. Πράγμα που «εκράτησε μία ώρα και επέκεινα».

Και όπως γράφει ο μέγας συγγραφέας, συναξαριστής και μαρτυρολόγος Νικόδημος Αγιορείτης, "ήτον δε όχι ολίγη και η αγωνία των ορθοδόξων και ομογενών του Χριστιανών, όσον έβλεπον την ώραν παρερχομένην, συλλογιζόμενοι το ασθενές της ανθρωπίνης φύσεως". Τέλος όμως ο νεομάρτυς Αλέξανδρος εδέχθη το μαρτύριο το οποίο επόθησε η ψυχή του...

Αφήνουμε τη Σμύρνη του 1794, χρονιά που μαρτύρησε ο θεσσαλονικιός Αλέξανδρος ο Δερβίσης, και περνάμε ξανά στην Αθήνα του 1896, για να δούμε τι απέγινε ο περιφερόμενος δερβίσης του σκιαθίτη Αλέξανδρου.

Ο Δερβίσης λοιπόν βγαίνοντας από τη σήραγγα στην οποία βρήκε καταφύγιο, "επήρεν ένα δρομίσκον, κατέμπροσθεν του ιερού βήματος των Αγίων Ασωμάτων. Δρομίσκον τον οποίον η σεβαστή επιτροπή είχεν ονοματίσει, δηλαδή είχε γράψει επί πινακίδος ότι είναι η οδός Λεπενιώτου".

Έτσι ο συγγραφέας, "βλέποντας" τον ανέστιο δερβίση μερικά χρόνια μετά την Ελληνική Επανάσταση επί της οδού που έφερε το όνομα του κλεφταρματολού και αδελφού του θρυλικού Κατσαντώνη, του έρχονται οι εξής συνειρμοί: "Ο ίδιος ο Λεπενιώτης ο λεοντόκαρδος, όσον και αν έτρεφεν φιλέκδικον πάθος διά τον φόνον

του μεγάλου ήρωος, του αδελφού του, ανίσως το πνεύμα του περιεφοίτα εκεί, και ηδύνατο να ίδη τον άμοιρον Δερβίσην, διωγμένον, εξωρισμένον, ανέστιον, ριγούντα ανά την στενωπόν, έρποντα αναμέσον δύο σειρών παλαιών οικίσκων, θα τον εσπλαγχνίζετο". Αλλά αφού δεν ήταν παρών ο Λεπενιώτης για να τον συνδράμει ο Παπαδιαμάντης, βρίσκει κάποιον άλλο. "Και ο σαλεπτσής τον ελυπήθη, και αντί πενταλέπτου του έδωκε να πίη σαλέπι διπλούν, μισό κουλούρι να βουτήξη", και μάλιστα "άφησε τον γείτονα με το σάλι, τον σηκωθέντα προ μικρού από την ζεστήν κλίνην, να κρυώνη περιμένων εις μικρόν παράθυρον".

Για λίγες ημέρες ο δερβίσης "εξενυκτούσεν ακόμη εις το ολονύκτιον καφενείον, διά το οποίον είχε περάσει η πεπρωμένη νυξ. Έπινε μαστίχαν κΌ εκάπνιζεν το τσιμπούκι του. Πότε-πότε έπαιζεν ακόμη το νάι. Ύστερον, μετΌ ολίγας ημέρας, έγινεν άφαντος και δεν τον είδε πλέον κανείς. Ζη απέθανε, περιπλανάται εις άλλα μέρη, ανεκλήθη από της εξορίας, επανέκαμψεν εις τον τόπον του; Κανείς δεν ηξεύρει. Ίσως την ώραν ταύτην νΌ ανέκτησε την εύνοιαν του ισχυρού Παδισάχ, ίσως να είναι μέγας και πολύς μεταξύ των Ουλεμάδων της Σταμπούλ, ίσως να διαπρέπη ως ιμάμης εις κανέν εξακουστόν τζαμίον. Ίσως να είναι ευνοούμενος του Χαλίφη, αρχιουλεμάς, σεϊχουσλάμης. Μπου ντουνιά τσαρκ φιλέκ". Έτσι τελειώνει ένα από τα καλύτερα διηγήματά του ο μέγας Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης. Όσο για το λυρικότερο ίσως απόσπασμα του διηγήματος, που δεν μεταφέραμε μέχρι τώρα, ας το θέσουμε κλείνοντας εκτός σειράς.

Και μάλιστα ταυτίζοντάς το με την ψυχούλα του συμπατριώτη μας Οσίου Αλέξανδρου του Δερβίση, που σπεύδει να συναντήσει τον Ηγαπημένον: «Κάτω εις το βάθος, εις τον λάκκον, εις το βάραθρον, ως κελάρυσμα ρύακος εις το ρεύμα, φωνή εκ βαθέως αναβαίνουσα, ως μύρον, ως άχνη, ως ατμός, θρήνος, πάθος, μελωδία, ανερχομένη επί πτίλων αύρας νυκτερινής, αιρομένη μετάρσιος, πραεία, μειλιχία, άδολος, ψίθυρος, λιγεία, αναρριχωμένη εις τας ριπάς, χορδίζουσα τους αέρας, χαιρετίζουσα το αχανές, ικετεύουσα το άπειρον, παιδική, άκακος, ελισσομένη, φωνή παρθένου μοιρολογούσης, μινύρισμα πτηνού χειμαζομένου, λαχταρούντος την επάνοδον του έαρος».

Πηγή: Σειρά 6 κειμένων του Στέλιου Κούκου στην εφημερίδα «Μακεδονία» και τη στήλη του «Στα λόγια» για τον νεομάρτυρα Άγιο Αλέξανδρο τον Θεσσαλονικέα.